

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.611.1

DOI 10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.143-152

Д. І. Лопашук,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет
email: lopashchukdmityr@gmail.com
ORCID 0000-0002-6360-2119;

О. Р. Ільніцька,
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет
email: ilnutckaya.ua@gmail.com
ORCID 0009-0003-4308-3627

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ**СТАТТІ 111-1 КК УКРАЇНИ «КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

У статті проаналізовано особливості юридичної конструкції кримінально-правової норми «Колабораційна діяльність» (ст. 111-1 КК України), її структуру та градацію.

З'ясовано, що встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність зумовлено тим, що деякі громадяни України з низькими моральними якостями на тимчасово окупованій території (далі – ТОТ) сприяли чи продовжують сприяти Російській Федерації (далі – РФ) у здійсненні збройної агресії проти України.

Підтверджено правильність і своєчасність внесення змін до КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Звернуто увагу на те, що після закріплення в розділі I Особливої частини КК України вказаної вище статті, в якій перші дві частини є проступками, назва розділу не була змінена на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України». У зв'язку з цим зроблено припущення, що законодавець свідомо не вніс такі зміни через небажання, очевидно, понизити рівень суспільної небезпечності, яким характеризуються кримінально-правові норми, які закріплені в цьому розділі.

Надано кримінально-правову характеристику кожній із восьми частин вищезазначеної кримінально-правової норми.

Увагу звернуто на виявлені в процесі дослідження елементи правової невизначеності та ризику можливого подвійного інкримінування під час кваліфікації діянь за цією статтею. Як наслідок, запропоновано нову редакцію ч. 4 ст. 111-1 КК України, із змісту якої однозначно вбачається, що суб'єктом цього злочину є громадянин України. Крім того, з метою недопущення ризику подвійного інкримінування під час кваліфікації діянь, запропоновано ч. 6 ст. 111-1 КК України декриміналізувати, а осіб, які вчинили діяння, що наразі охоплюються об'єктивною стороною цього кримінального правопорушення, притягувати до кримінальної відповідальності за відповідною частиною статті 111 КК України.

Визначено проблеми розмежування статті 111-1 КК України від суміжних кримінальних правопорушень і висловлено пропозицію щодо їхнього усунення.

Ключові слова: колабораційна діяльність, державна зрада, юридична конструкція, склад кримінального правопорушення, кримінальна відповідальність, окуповані території.

Постановка проблеми. Кримінально-правова охорона основ національної безпеки України є пріоритетним напрямом діяльності нашої держави, який потребує постійного теоретичного осмислення й аналізу. А тому криміналізація колабораційної діяльності стала надважливим кроком у цьому напрямі.

Ці обставини свідчать про потребу в дослідженні особливостей юридичної конструкції кримінально-правової норми «Колабораційна діяльність» (ст. 111-1 КК України), які мають актуальне значення для теорії кримінального права, вдосконалення вітчизняного законодавства й практики застосування цієї норми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто визнати, що проблема особливостей юридичної конструкції статті 111-1 КК України розглядалася вітчизняними вченими лише опосередковано – в рамках дослідження проблематики, пов'язаної з колабораційною діяльністю. Зокрема, частково подібні дослідження мали місце в статтях: О. Кравчука і М. Бондаренко «Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК»; Н. Антонюк і Г. Анісімова «Як розмежувати колабораційну діяльність і суміжні склади кримінальних правопорушень»; В. Кузнецова і М. Сийпюкі «Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення»; І. Берднік і М. Головка «Основні орієнтири відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень», Н. Симоненко «Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності» та ін.

Мета статті полягає у здійсненні кримінально-правового аналізу юридичної конструкції статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», а також дослідженні її структури та градації.

Виклад основного матеріалу. 3 березня 2022 року Верховною Радою України ухвалений і 15 березня того самого року набув чинності Закон України № 2108-IX [1], яким внесено до Кримінального кодексу України нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», що охопила значну кількість складів кримінальних правопорушень щодо співпраці з державою-агресором.

Тобто, починаючи з 15 березня 2022 року, на всіх тимчасово окупованих територіях діяння, які потрапляють під склади кримінальних правопорушень, передбачених цією статтею, належить кваліфікувати як колабораційна діяльність. І відповідно до засад вітчизняного кримінального права ця норма зворотної сили не має.

Запровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, на думку законотворців, зумовлена тим, що деякі громадяни України з низькими моральними якостями сприяли чи продовжують сприяти Російській Федерації у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, включно із підтримкою збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора й інших дій, які кваліфікуються як колабораціонізм [2].

Правильність і своєчасність внесення змін до КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність у подальшому підтвердилися. Зокрема, як вбачається із офіційних статистичних Звітів Офісу Генерального прокурора «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування», 2023 року (дані за 2022 р. у відповідному річному Звіті відсутні) правоохоронними органами обліковано 2 320 кримінальних правопорушень за фактами колабораційної діяльності, 2024 р. цей показник становив 1 789, а в січні поточного року – 253. Водночас потрібно визнати, що об'єктивні відомості стосовно реальної кількості вчинених кримінальних правопорушень цієї категорії громадянами України стануть відомими лише після звільнення Україною тимчасово окупованих територій [3]. За наявною інформацією, колабораційна діяльність займає нині друге місце за розповсюдженістю серед злочинів проти основ національної безпеки.

Встановлюючи відповідальність за колабораційну діяльність, законодавець, на жаль, не надав визначення колабораціонізму, або колабораційній діяльності, в КК України, відсутнє це поняття і в будь-якому іншому нормативно-правовому акті. Натомість у диспозиціях семи частин статті 111-1 КК України описані окремі склади кримінальних правопорушень, що, по суті, відображають найбільш суспільно-небезпечні форми колабораційної діяльності, які можуть проявитися під час повномасштабної війни Російської Федерації проти України. Також поняття «колабораціонізм» досить ґрунтовно проаналізовано в доктринальній літературі, зокрема в працях таких науковців, як О. Ілларіонов, Є. Письменський, Я. Грицак, С. Гальчак та інші. Кримінально-правове дослідження колабораційної діяльності здійснили в своїх роботах О. Кравчук, А. Політова, М. Бондаренко та деякі інші вчені.

Термін «колабораціонізм» (від франц. collaboration – співпраця) науковці тлумачать як добровільну співпрацю окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. Сучасні дослідники розмежовують, власне, колабораціонізм, який передбачає наявність політичної угоди з окупантом, та «кооперування» (англ. cooperation) з окупаційною владою в цивільних галузях, а також «спільне ведення війни» (англ. co-belligerence) на боці окупаційних сил [4].

О. Ілларіонов вважає, що колабораціонізм варто визначати як усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво громадянина України з ворогом (окупантом, країною-агресором тощо) в його інтересах і на шкоду своїй державі в політичній, інформаційній, економічній та інших сферах [5].

На думку Я. Грицака, колабораціонізм є співпрацею населення завойованих держав з окупаційним режимом, та виокремлює такі його види: вимушений, добровільний, ідеологічний [6].

О. Головкін та І. Сказко трактують колабораціонізм як діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, що полягає у виконанні організаційно-розпорядчих та/або адміністративно-господарських повноважень у незаконно створених органах, установах і підприємствах публічного сектору на території України, яка не контролюється її державною владою [7, с. 235].

Юридична конструкція – це закріплена в законодавстві ідеальна узагальнювальна модель структури правових явищ, створена для формування регулятивних, охоронних і захисних нормативно-правових приписів, а також для досягнення точності та визначеності законів. Вона відображає структуру певних однорідних правових явищ, є ідеальною моделлю їхньої структури, закріплюється в законодавстві як текстуально, так і смислово й використовується законодавцем для забезпечення точності та визначеності змісту законів і законодавства загалом.

Стаття 111-1 КК України має досить складну юридичну конструкцію. Вона складається з 8 частин, з яких 1–7 частини є самостійними складами зазначеного кримінального правопорушення, які зі свого боку теж мають складну побудову, і частина 8, яка є кваліфікуючою. Крім того, перша і друга частини в цій кримінально-правовій нормі є проступками, а третя і сьома – злочинами різної тяжкості [8, с. 66–67]. За особливістю конструкції склад цього кримінального правопорушення є формально-матеріальним. Тут варто також зауважити, що якщо перші дві частини в цій статті є проступками, то назва розділу 1 Особливої частини Кримінального кодексу України автоматично повинна була бути змінена на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України». Однак законодавець чомусь такі зміни в КК України не вніс. Можемо припустити, що відмова від такої зміни в назві пов'язана насамперед з небажанням, очевидно, понизити рівень суспільної небезпечності, яким характеризуються кримінально-правові норми, які закріплені в цьому розділі.

Суб'єктивна сторона аналізованої статті характеризується виною у формі прямого умислу та спеціальним антидержавницьким мотивом – вчинити діяння на шкоду інтересам України, а також метою – заподіяти шкоду національній безпеці України. З огляду на зміст ч. 8 ст. 111-1 КК України суб'єктами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, можуть бути не лише громадяни України, а й інші особи.

Зупинимось більш детально на кримінально-правовій характеристиці кожної із частин статті 111-1 КК України.

Родовим і безпосереднім об'єктами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують охорону основ національної безпеки України. Водночас у ч. 8 ст. 111-1 КК України передбачено наявність також і додаткового обов'язкового безпосереднього об'єкта, яким є охоронювані законом суспільні відносини, що забезпечують захист життя особи.

Об'єктивна сторона частини першої статті 111-1 Кримінального кодексу України виражається в активних діях як публічні висловлювання й заперечення в одній з таких форм: 1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України; 2) встановлення й утвердження тимчасової окупації частини території України; 3) публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями

та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; 4) до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [8, с. 66].

Відповідно до примітки статті всі вищевказані заклики й висловлювання, якщо вони були поширені в засобах масової інформації та мережі «Інтернет», вважаються публічними.

Частина перша статті 111-1 КК України за особливостями конструкції є проступком з формальним складом, тобто достатньо вчинення тільки суспільно небезпечного діяння, вказаного в диспозиції.

У ч. 2 ст. 111-1 КК України активні діяння виражаються в добровільному зайнятті громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора [8, с. 66].

О. Кравчук і М. Бондаренко зазначають, що за характером це можуть бути «будь-які посади лінійних працівників у незаконних органах влади. У т. ч. незаконні органи влади у вигляді державних органів чи органів місцевого самоврядування» [9].

Серед факультативних ознак об'єктивної сторони ч. 2 ст. 111-1 КК України, які мають важливе значення для кваліфікації за цією частиною, є місце вчинення правопорушення, а саме тимчасово окупована територія України, так звана ТОТ.

Частина 2 статті 111-1 КК України теж є проступком, а за особливістю конструкції – формальним складом.

За словами Н. Антонюк, у ч. 2 ст. 111-1 КК України законодавцем «криміналізовано добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора» [10].

Об'єктивна сторона ч. 3 ст. 111-1 КК України виражається в здійсненні громадянином України активних дій, а саме: 1) пропаганди в закладах освіти незалежно від типів і форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України; 2) встановлення й утвердження тимчасової окупації частини території України; 3) уникнення відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України; 4) дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти. Це є нетяжкий злочин і за особливістю конструкції – з формальним складом [8, с. 66].

Частина 4 статті 111-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, а також за провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором чи незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, включно із окупаційною адміністрацією держави-агресора [8, с. 66].

Під категорію «провадження господарської діяльності у взаємодії з незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території» потрапляє будь-яке постачання товару, виконання робіт, надання послуг таким органам влади або державі-агресору. Також законодавець не встановив територіальних обмежень щодо місця вчинення цього злочину.

Стосовно суб'єкта злочину, то позиції вчених розділились. Одні вважають, що це лише громадянин України, а інші, з позицією яких погоджуємося, наголошують, що суб'єктом також може бути й негромадянин України. Це, на наше переконання, вбачається із змісту ч. 4 ст. 111-1 КК України. Можливо, не конкретизуючи суб'єкта як громадянина України, законодавець виходив із самого значення поняття «колабораційна діяльність», кримінальну відповідальність за яку, зрозуміло, можуть нести лише громадяни тієї країни, яка захищається від зовнішнього ворога. Водночас наша позиція полягає в потребі внести зміни до цієї частини й конкретизувати суб'єкт. Зазначене дасть змогу в майбутньому вилучити будь-яку помилку в кваліфікації за цією частиною.

Частиною 5 аналізованої статті передбачена відповідальність за дії у формі: 1) добровільного зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора; 2) добровільного

обрання до таких незаконних органів; 3) участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території; 4) публічних закликів до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території. Суб'єктом цього особливо тяжкого злочину може бути лише громадянин України [8, с. 67].

Під обранням до незаконних органів влади розуміються випадки, коли створені незаконні органи утворюються виборним методом – як прямими (коли обрання здійснюють виборці), так і непрямими (коли обрання здійснює певний орган) виборами. Особливістю цієї частини статті є те, що законодавець у ній установлює ознаку добровільності як до дій щодо зайняття посади, так і щодо обрання до певних органів влади окупанта, тобто особа добровільно обрана на виборну посаду. Щодо участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, то тут законодавець має на увазі безпосередню участь в органах, що проводять незаконні вибори, референдуми, у виборчих комісіях чи інших аналогічних органах, іншу участь у проведенні виборів, наприклад як кандидата, спостерігача від кандидата [9].

У ч. 6 ст. 111-1 КК України передбачена кримінальна відповідальність за організацію та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, а також за активну участь у таких заходах [8, с. 67].

Злочинні діяння в цьому кримінальному правопорушенні, як зазначають О. Кравчук і М. Бондаренко, є «...об'ємними, оскільки охоплюють не лише проведення заходів політичного та інформаційного характеру, але й активну участь у таких заходах, це фактично дії по керуванню чи направленню у вигляді «масовки». Щодо активної участі в заходах – це оціночна категорія. Активна участь може полягати, наприклад, у виступах, вигуках у гучномовці, впливі на інших учасників політичного заходу. Лише сама присутність на мітингу, в тому числі з певним плакатом, не утворює активної участі. Здійснення інформаційної діяльності – також доволі широка оціночна категорія. По суті, будь-яка діяльність із поширення, пошуку, одержання, споживання, зберігання інформації...» [9].

За ч. 6 ст. 111-1 КК України до кримінальної відповідальності можуть бути притягнуті особи, які вчинили це діяння як на тимчасово окупованій території України, так і поза її межами.

Під заходами політичного характеру розуміються демонстрації, збори, з'їзди, конференції, круглі столи, мітинги, походи тощо. А під здійсненням інформаційної діяльності вважається створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної антиукраїнської інформації у співпраці з агресором, яка спрямована на підтримку держави-агресора та її збройних формувань.

Для наочності наведемо приклад із судової практики про вчинення громадянином України злочину, передбаченого ч. 6 ст. 111-1 КК України.

Так, ОСОБА_1, перебуваючи в селі Синяк Бучанського району Київської області, усвідомлюючи протиправність своїх дій, бажаючи настання негативних наслідків, вирішив заволодіти довірою військовослужбовців ЗС Російської Федерації через здійснення колабораційної діяльності, яка полягала в організації та проведенні заходів політичного характеру, здійсненні інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором, спрямованій на підтримку держави-агресора, її збройних формувань і на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України. Для безперешкодного здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором ОСОБА_1 отримав від військовослужбовців ЗС РФ дозвіл на вільне пересування територією названого села. Упродовж кінця лютого-березня 2022 року за період окупації села збройними силами РФ ОСОБА_1 неодноразово висловлював публічні заклики до місцевих жителів припинити чинити будь-який опір представникам ЗС РФ, підкорюватись усім їхнім наказам, закликаючи до співпраці з державою-агресором, активно поширював серед місцевого населення інформацію на підтримку держави-агресора, а також отримував гуманітарну допомогу від держави-агресора та розповсюджував її серед місцевого населення. Суд дійшов висновку, що ОСОБА_1 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 6 ст. 111-1 КК України [11].

Вважаємо таку кваліфікацію помилковою, оскільки в діях ОСОБА_1 наявні всі ознаки, притаманні об'єктивній стороні ст. 111 КК України, тобто державній зраді. У зв'язку з цим розділяємо позицію секретаря Третьої судової палати ККС ВС Г. Анісімова, який правильно, на наше переконання, вважає, що в разі виконання об'єктивної сторони ч. 6 ст. 111-1 КК України громадянином України, то він (цей громадянин України) повинен бути притягнутий до кримінальної відповідальності не за ч. 6 ст. 111-1 КК України, а за ст. 111 КК України [9]. Оскільки об'єктивна сторона ч. 6 ст. 111-1 КК України зазвичай охоплюється двома формами вчинення державної зради, а саме: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту та надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (ч. 1 ст. 111 КК України). Отже, об'єктивна сторона ч. 6 ст. 111-1 КК України априорі не може бути виконана без державної зради. Водночас не погоджуємося з Г. Анісімовим у тій частині, де він вважає, що за ці дії можна притягнути до кримінальної відповідальності іноземця або особу без громадянства [10]. На нашу думку, визнання в цій статті суб'єктами злочину також іноземця або особи без громадянства буде суперечити самій етимології терміна «Колабораціоніст», під яким розуміються саме громадяни держави, яка воює, захищається від зовнішнього ворога. А тому з огляду на наше дослідження вважаємо, що ч. 6 ст. 111-1 КК України повинна бути негайно декриміналізована, оскільки вона дублює ст. 111 КК України, понижає санкцію та створила лазівку для уникнення від отримання винним більш суворого кримінального покарання, ніж передбачене, зокрема, ч. 2 ст. 111 КК України.

Об'єктивна сторона ч. 7 ст. 111-1 КК України виражається в добровільному зайнятті громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також у добровільній участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи наданні таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України [8, с. 67].

Частина 7 цієї статті є особливо тяжким злочином. Суб'єктом за цією частиною статті може бути лише громадянин України.

Відповідно до ч. 8 ст. 111-1 КК України кваліфікуючими ознаками є вчинення особами, зазначеними в частинах п'ятій-сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [8, с. 67]. Загибель людей передбачає хоча б одну особу, а під тяжкими наслідками вважається шкода, що в одну тисячу й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [8, с. 68]. Злочин за ч. 8 ст. 111-1 КК України є особливо тяжким і передбачає, зокрема, покарання як позбавлення волі на строк 15 років або довічним позбавленням волі. За особливістю конструкції – матеріальний.

Дослідивши кримінально-правову характеристику ст. 111-1 КК України, не можна залишити поза увагою розмежування її з іншими наближеними до неї кримінально-правовими нормами, як-от ст. 111 КК України «Державна зрада», ст. 111-2 КК України «Пособництво державі агресору», ст. 436-2 КК України «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» і ст. 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань». У зв'язку з цим коротко проаналізуємо об'єктивні сторони цих кримінальних правопорушень.

З огляду на зміст диспозиції об'єктивна сторона ст. 111 КК України характеризується діянням, умисно вчиненим громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, яке може проявлятися в трьох формах: переходом на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунством, наданням іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [8, с. 65].

Досить близькою до об'єктивної сторони ч. 4 ст. 111-1 КК України є об'єктивна сторона ст. 111-2 КК України, яка виражається в добровільному зборі, підготовці та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора [8, с. 68].

Об'єктивна сторона ст. 436-2 КК України містить чотири форми об'єктивної сторони, однією з яких «є заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої в 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, а також заперечення тимчасової окупації частини території України» [8, с. 238; 9].

Як бачимо, за своєю характеристикою об'єктивні сторони вказаних вище кримінальних правопорушень досить подібні до об'єктивних сторін у відповідних частинах статті 111-1 КК України, що призводить до певних проблем під час кваліфікації діянь. М. Трегуб влучно зауважив, що «непоодинокими є випадки, коли одне й те саме діяння під час розслідування кваліфікується за кількома статтями, а самі статті містять елемент правової невизначеності, що, з точки зору експертів, може привести в майбутньому до великої кількості скасованих і змінених вироків, а також оскарження їх до ЄСПЛ» [12]. Тому ці склади кримінальних правопорушень потребують розмежування.

Найближчими за своєю сутністю є «Державна зрада» (ст. 111 КК України) та «Колабораційна діяльність» (ст. 111-1 КК України). Під час розмежування цих кримінальних правопорушень потрібно, по-перше, усвідомити, що державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора. По-друге, державна зрада вчиняється лише громадянином України, натомість, судячи із змісту, чч. 4 та 6 ст. 111-1 передбачають також кримінальну відповідальність і негромадян України, хоча це питання є досить дискусійним. Також досить спірним є можливість розмежування ч. 6 ст. 111-1 та ст. 111 КК України, де в ч. 6 ст. 111-1 діяння винного характеризуються організацією та проведенням ним відповідних політичних заходів і інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором без відсутності ознак державної зради. З огляду на зміст ч. 6 ст. 111-1 КК України, як уже зазначалося вище, виконати об'єктивну сторону в цій частині без державної зради неможливо. А тому вважаємо, що в разі виконання громадянином України діяння, передбаченого ч. 6 ст. 111-1 КК України, дії винного повинні кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 111 КК України.

Розглянемо розмежування ст. 111-1 та ст. 436-2 КК України. Аналіз елементів складів цих правопорушень вказує на те, що ці кримінальні правопорушення можна розмежувати насамперед за об'єктом посягання, оскільки якщо об'єктом колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України) є охоронювані суспільні відносини, які забезпечують захист основ національної безпеки України, то об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 436-2 КК України, є охоронювані суспільні відносини, що забезпечують мир, безпеку людства й міжнародний правопорядок. Як зазначає Н. Антонюк, «якщо особі інкримінуються діяння у формі заперечення зазначених вище дій, то їх слід кваліфікувати за однією зі згаданих статей, щоб уникнути подвійного інкримінування. У тому ж разі, коли суспільно небезпечне діяння, передбачене ч. 1 ст. 436-2 КК України, вчиняється в інших трьох формах (крім заперечення), то не виключається сукупність кримінальних правопорушень – ч. 1 ст. 111 та ч. 1 ст. 436-2 КК України» [10]. Водночас потрібно мати на увазі, що поняття «безпека людства» є ширшим і містить у собі також і «національну безпеку». А отже, розмежовувати ці кримінально-правові норми потрібно виходити також і зі спрямування умислу винного, тобто за суб'єктивною стороною.

Також за об'єктивною та суб'єктивною сторонами розмежовуються діяння, передбачені ч. 4 ст. 111-1 та ст. 111-2 КК України. Зокрема, в ст. 111-2 КК активні дії виражаються саме в збиранні й акумулюванні матеріальних ресурсів або інших активів на користь держави-агресора.

Крім того, подібними за своїм змістом є ч. 7 ст. 111-1 та ст. 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань». Тут погоджуємося з Г. Анісімовим, який зазначив, що «якщо говорити про участь у не передбачених законом воєнізованих або збройних формуваннях, то ст. 260 КК України застосовується лише в тому разі, коли йдеться не про воєнний стан чи збройний конфлікт» [10].

Висновки. У процесі дослідження проаналізовано особливості юридичної конструкції кримінально-правової норми «Колабораційна діяльність» (ст. 111-1 КК України), її структуру та градацію. Зокрема, в процесі аналізу було з'ясовано, що ця стаття має складну юридичну побудову. Її частини розміщені послідовно від менш суспільно небезпечних до більш суспільно

небезпечних діянь: починаючи від кримінальних проступків і завершуючи особливо тяжким злочином. Крім того, дослідженням підтверджено, що частини 1–7 статті 111-1 КК України – це самостійні склади кримінальних правопорушень, а частина 8 – кваліфікований склад. Також встановлено, що кожна із семи частин статті мають теж досить складну конструкцію, оскільки в кожній із них передбачено зазвичай кілька форм діянь, які виражають об'єктивну сторону конкретного кримінального правопорушення.

Крім того, під час аналізу ст. 111-1 КК України та схожих кримінально-правових норм (ст. 111, 111-2, 436-2 та 260 КК України) виявлено елементи юридичної колізії, правової невизначеності та ризику можливого подвійного інкримінування в процесі кваліфікації діянь за статтею 111-1 КК України.

З'ясовано також, що законодавцем не конкретизовано, хто може бути суб'єктом злочину в частинах 4 і 5 ст. 111-1 КК України, внаслідок чого має місце правова невизначеність – одні вчені вважають, що суб'єктами в цих складах злочинів може бути лише громадянин України, а інші – іноземці й особи без громадянства. А тому з метою усунення цієї колізії (неузгодженості) вважаємо за потрібне ч. 4 ст. 111-1 КК України викласти в такій редакції: «4. Передача громадянином України матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора та/або провадження ним господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, зокрема окупаційною адміністрацією держави-агресора».

Крім того, в процесі дослідження цієї кримінально-правової норми дійшли висновку, що з метою недопущення ризику подвійного інкримінування під час кваліфікації діянь доцільно ч. 6 ст. 111-1 КК України декриміналізувати, а осіб, які вчинили діяння, які нині охоплюються об'єктивною стороною цього кримінального правопорушення, притягувати до кримінальної відповідальності за відповідною частиною статті 111 КК України.

Також у процесі аналізу з'ясовано, що найбільше розмежування статті 111-1 КК України із статтями 111, 111-2, 436-2 та 260 КК України є досить проблемним, і основними причинами цього є недостатня чіткість формулювання диспозицій в окремих кримінально-правових нормах і повторне встановлення кримінальної відповідальності за ті діяння, які, згідно з чинним КК України, і так уже визнані кримінальним правопорушенням, тобто дублювання норм одного складу злочину в різних нормах, як це виявилось під час нашого дослідження із ч. 6 ст. 111-1 та ст. 111 КК України.

Запропоновані заходи не претендують на вичерпність, проте, на наше переконання, є нагальними, а проблема юридичної конструкції в кримінальному законодавстві потребує прискіпливої уваги вчених-юристів і ґрунтовних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL : <http://www.golos.com.ua/documents/z-2108-ix.pdf>
2. Пояснювальна записка до проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) від 24.02.2021 № 5144. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5144&skl=10
3. Звіт Офісу Генерального прокурора «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування». 2022–2025. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yihdosudovogo-rozsliduvannya-2>
4. Дерейко І. І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України. Т. 4 : Ка–Ком / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України. Інститут історії України. К. : В-во «Наукова думка», 2007. 528 с. URL : <http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm>
5. Ілларіонов О. Суспільний запит на заборону колабораціонізму. *Юридичний вісник України*. 2013. № 13 (1133). С. 4.

6. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. : навч. посібник. Київ : Генеза, 1996. 360 с.
7. Головкін О., Сказко І. Колабораціонізм в Україні: дискусійні аспекти. *Держава і право*. 2018. Випуск 78. С. 235–247.
8. Кримінальний кодекс України (станом на 01.03.2024) : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України. С. : ТОВ «ВВП NOTIS», 2024. 248 с.
9. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК / ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. URL : <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>
10. Антонюк Н., Анісімов Г. Як розмежовувати колабораційну діяльність і суміжні склади кримінальних правопорушень. Київ, 2022. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1299973>
11. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 16.05.2022 у справі № 757/10602/22-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104274995>
12. Трегуб А. Держзрада чи колабораціонізм? 2022. URL : <https://zib.com.ua/ua/151638.html>

REFERENCES

1. Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Establishing Criminal Liability for Collaborative Activities dated 03.03.2022 No. 2108-IX. URL : <http://www.golos.com.ua/documents/z-2108-ix.pdf> [in Ukrainian].
2. Explanatory note to the draft Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts (regarding the establishment of criminal liability for collaborative activities) dated 24.02.2021 No. 5144. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5144&skl=10 [in Ukrainian].
3. Report of the Prosecutor General's Office "On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation". 2022–2025. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yihdosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
4. Dereiko, I. I. (2007). Kolaboratsionizm, poniattia. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Collaborationism, concept. Encyclopedia of Ukrainian History]. Т. 4 : Ка–Ком / redkol. : V. A. Smolii (holova) ta in. ; NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K. : V-vo «Naukova dumka». 528 p. URL : <http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm> [in Ukrainian].
5. Ilarionov, O. (2013). Suspilnyi zapyt na zaboronu kolaboratsionizmu [Public demand for a ban on collaborationism]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. Vol. 13 (1133), 4 [in Ukrainian].
6. Hrytsak, Ya. (1996). Narysy istorii Ukrainy: formuvannya modernoi ukrainskoi natsii XIX–XX st. : navch. posibnyk [Essays on the history of Ukraine: the formation of the modern Ukrainian nation in the 19th–20th centuries : textbook]. Kyiv : Heneza. 360 p. [in Ukrainian].
7. Holovkin, O. & Skazko, I. (2018). Kolaboratsionizm v Ukraini: dyskusiini aspekty [Collaborationism in Ukraine: debatable aspects]. *Derzhava i pravo*. Vypusk 78, 235–247 [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy (2024) : Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III [Criminal Code of Ukraine (2024) : Code of Ukraine dated 05.04.2001 No. 2341-III] / Verkhovna Rada Ukrainy. S. : TOV «VVP NOTIS». 248 p. [in Ukrainian].
9. Kravchuk, O. & Bondarenko, M. (2022). Kolaboratsiina diialnist: analiz novoi statti 111-1 KK [Collaborative activities: analysis of the new Article 111-1 of the Criminal Code] / HO «Vektor prav liudyny». Kyiv. URL : <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> [in Ukrainian].
10. Antoniuk, N. & Anisimov, H. (2022). Yak rozmezhovuvaty kolaboratsiinu diialnist i sumizhni sklady kryminalnykh pravoporushen [How to distinguish between collaborative activities and related criminal offenses]. Kyiv. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1299973> [in Ukrainian].
11. Decision of the Pecherskyi District Court of Kyiv dated 05/16/2022 in case No. 757/10602/22-k / Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104274995> [in Ukrainian].
12. Trehub, A. (2022). Derzhzrada chy kolaboratsionizm? [Treason or collaborationism?]. URL : <https://zib.com.ua/ua/151638.html> [in Ukrainian].

D. I. Lopashchuk, O. R. Ilnytska. PECULIARITIES OF THE LEGAL CONSTRUCTION OF ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE "COLLABORATION ACTIVITY"

The article analyzes the peculiarities of the legal construction of the criminal law provision "Collaboration Activities" (Article 111-1 of the CC), its structure and gradation.

It is found that the establishment of criminal liability for collaboration is due to the fact that some citizens of Ukraine with low moral qualities, in the temporarily occupied territory (hereinafter – TOT), assisted or continue to assist the Russian Federation (hereinafter – RF) in carrying out armed aggression against Ukraine.

The author confirms the correctness and timeliness of the amendments to the Criminal Code regarding the establishment of criminal liability for collaboration.

It is noted that after the above article was enshrined in Section 1 of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, in which the first two parts are misdemeanors, the title of the Section was not changed to "Criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine". In this regard, the author assumes that the legislator deliberately did not make such changes due to the unwillingness to obviously reduce the level of public danger which characterizes the criminal law provisions enshrined in this Section.

The author provides a criminal law description of each of the eight parts of the above criminal law provision.

Attention is drawn to the elements of legal uncertainty identified in the course of the study and the risks of possible double incrimination when qualifying acts under this article. As a result, the authors propose a new wording of Part 4 of Article 111-1 of the CC, the content of which clearly indicates that the subject of this crime is a citizen of Ukraine. In addition, with a view to preventing the risk of double incrimination in the course of qualification of acts, the author proposes to decriminalize Part 6 of Article 111-1 of the CC, and to bring to criminal liability the persons who committed the acts which are currently covered by the objective side of this criminal offense under the relevant part of Article 111 of the CC.

The author identifies the problems of distinguishing Article 111-1 of the CC from related criminal offenses and makes a proposal for their elimination.

Keywords: *collaboration, treason, legal construction, corpus delicti of a criminal offense, criminal liability, occupied territories.*